

Violența împotriva femeilor rome

Abstract. *The present article introduces to the academic agenda a subject that is still largely invisible, namely violence against Roma women, and creates a necessary climate for dialogue between scholars dealing with this subject. The aim of the paper is to investigate the impact of cultural and gender essentialism on violence against Roma women. The research proposal develops a description of the inequalities in combating violence against Roma women and further discusses the mechanisms that could remedy these inequalities. The proposed study regarding violence against Roma women is a theoretical inquiry that investigates this acute contemporary phenomenon by using a conceptual framework based on radical feminist theories.*

Keywords: violence against Roma women, cultural essentialism, gender essentialism, radical feminism, intersectionality

Începând cu anul 1970, problema violenței împotriva femeilor a devenit un element central în discursul feminist, urmărindu-se scoaterea acestei probleme din spațiul privat și politizarea ei². Introducerea fenomenului violenței împotriva femeilor în dezbaterile publice și denunțarea acestuia drept o formă de control și subordonare a femeilor a permis intensificarea analizelor privind relațiile de putere dintre femei și bărbați³. Analiza experiențelor femeilor a contribuit la conceptualizarea diferitelor forme de violență, cum ar fi abuzul sexual, hărțuirea sexuală, violul, precum și a violenței psihologice,

economice și sociale⁴. Deși cercetările privind fenomenul violenței s-au extins și au integrat experiențele diverse ale femeilor, modul în care femeile minoritare sunt afectate de violență a început să fie analizat mai intens în ultimele două decenii⁵.

Andreea Bragă

drd. SNSPA

(andreea_braga15@yahoo.com)

Lipsa cercetărilor privind violența împotriva femeilor rome indică marginalizarea tematicii, atât de către majoritari, cât și de minoritarii romi. Discuția publică despre violența împotriva femeilor rome într-o societate rasistă va contribui la reîntărirea stereotipurilor negative privind bărbații romi, însă lipsa discuțiilor nu permite comunităților să rezolve anumite probleme interne⁶. Datele statistice oficiale privind violența împotriva femeilor din România nu iau în considerare nici dimensiunea de gen și nici dimensiunea etnică, iar procesul de colectare a datelor exclude numeroase cazuri de violență împotriva femeilor, subestimând astfel amploarea fenomenului violenței.

Multe dintre instituțiile care se ocupă de strângerea datelor nu au în vedere diferențele de gen, în cele mai multe cazuri datele nefiind dezagregate pe sexe. Până în prezent, nu există date care să indice violența împotriva femeilor minoritare, dimensiunea etnică lipsind din procesul de colectare.

În România, violența împotriva femeilor nu este un subiect promovat suficient pe agen-dele publice și este tolerat de către societate, o analiză complexă asupra violenței trăite de femeile rome lipsește. Absența reacției majorității față de violența împotriva femeilor rome și păstrarea unei imagini omogene a victimelor femei, fără a înțelege nevoile diferite pe care acestea le au, pot provoca acuzații privind elitismul agendelor pentru eliminarea violenței împotriva femeilor. În același timp, promovarea dezbaterilor privind abuzurile trăite de femeile rome în interiorul comunităților poate conduce la o întărire a stereotipu-rilor negative larg răspândite în societatea românească, plasând întreaga abordare sub eticheta rasismului.

Lipsa cercetărilor privind violența împotriva femeilor rome indică marginalizarea te-maticii atât de către majoritari, cât și de minoritarii romi. Politicile publice adoptate de instituțiile statului nu sunt sensibile față de diferențele existente între identitățile multiple ale femeilor rome, și sunt construite într-o așa manieră, încât răspund doar nevoilor unei anumite categorii de cetățeni, ceilalți nefiind luați în considerare. Pentru a-și îndeplini obiectivele, instituțiile statului trebuie să acționeze astfel încât să garanteze principiul non-discriminării, fiind necesară creșterea gradului de responsabilitate față de respecta-rea drepturilor individuale. Atât procesul de elaborare a politicilor publice, cât și obiectivul pentru care au fost elaborate, indică măsura în care interesele diferite ale cetățenilor și cetățenelor sunt aduse pe agenda publică.

Dezbaterile privind abuzarea femeilor în interiorul minorităților etnice s-au dovedit a fi un subiect dificil de abordat, fără promovarea simultană a stereotipurilor culturale, indi-când o reticență în susținerea drepturilor individuale în detrimentul celor colective. Astfel, violența împotriva femeilor minoritare a fost ignorată sau trecută cu vederea, atât de osti-litatea membrilor mai conservatori ai comunităților minoritare, cât și de indiferența publi-cului general⁷. Alexandra Oprea menționează în lucrarea sa, *Re-envisioning social justice from the Ground Up: Including the Experiences of Romani Women*, faptul că ignorarea violenței domestice cu scopul de a nu poziționa comunitatea într-o lumină negativă nu face decât să vulnerabilizeze comunitățile rome, în loc să le capaciteze. Discuția publică despre violența domestică într-o societate rasistă va contribui la reîntărirea stereotipurilor negative privind bărbații romi, însă lipsa discuțiilor nu permite comunităților să rezolve anumite probleme interne⁸. Astfel, femeile rome nu beneficiază de susținere în lupta împotriva violenței, nici din partea statului, dar nici din partea comunității rome.

Chiar dacă există riscul ca includerea violenței împotriva femeilor minoritare în dezba-terile publice să încurajeze atitudinile xenofobe, etichetarea acestui demers drept o formă de rasism nu ajută cu nimic victimele violenței din interiorul comunităților, fiind necesară o modalitate de abordare care să nu încurajeze stereotipurile culturale. Aici pot interveni organizațiile nonguvernamentale care să reprezinte legitim interesele femeilor minori-tare și care, prin activitatea lor, pot îmbunătăți lupta simultană atât împotriva abuzurilor asupra femeilor, cât și împotriva abuzurilor asupra comunității, printr-o reprezentare mai echitabilă a situației⁹. Actorii societății civile specializați pe problemele de gen și pe pro-blemele minorității rome pot oferi expertiză pentru o mai bună implementare a procesului de integrare a dimensiunii de gen și a dimensiunii etnice în serviciile de siguranță oferite

de instituțiile abilitate în combaterea violenței. Lucrând direct cu oamenii, organizațiile pentru femeile rome dețin informații detaliate privind nevoile de securitate ale comunității, în special ale grupurilor marginalizate, însă nu pot interveni în garantarea unui drept care ține eminent de atribuțiile statului. Colaborarea dintre forțele de ordine publică și societatea civilă poate contribui la furnizarea unor servicii complementare pentru victimele violenței, cu scopul de a crește gradul de securitate și siguranță.

Într-o societate democratică este important ca interesele diferite ale cetățenilor să fie reprezentate. Aceste interese pot varia în funcție de identitățile diverse ale membrilor unei societăți (de gen, etnice, culturale, etc.), fapt pentru care existența unor grupuri dezavantajate impune implementarea unei legislații protective și necesitatea unor forțe de ordine non-discriminatorii¹⁰. Violența împotriva femeilor continuă să fie un fenomen acceptat de societatea românească, iar femeile care sunt victime ale violenței sunt stigmatizate social și rezervate în ceea ce privește raportarea către instituțiile publice, mai ales în condițiile în care lipsesc instrumente importante pentru combaterea violenței împotriva femeilor: nu există legislație referitoare la scoaterea agresorului din casă și la impunerea ordinului de restricție. Cu atât mai mult, lipsa unei abordări integratoare a dimensiunii etnice exclude diferențele culturale existente în relațiile de gen din analiza impactului pe care politicile împotriva violenței asupra femeilor îl pot avea. Femeile rome fac parte din grupurile vulnerabile la sărăcie, alături de femeile din familiile monoparentale, femeile singure, femeile cu dizabilități și femeile singure cu o vârstă de peste 65 de ani¹¹. Dacă femeile rome se încadrează în una sau mai multe dintre celelalte categorii de femei expuse la un risc crescut de sărăcie, dificultățile de a contracara abuzurile devin greu de depășit în afara unei abordări care să țină cont de vulnerabilitățile menționate mai sus. Atunci când sunt analizate și alte criterii ce pot influența gradul de acces la serviciile publice, cum ar fi mediul de proveniență, vârsta, orientarea sexuală, religie, egalitatea de șanse în lipsa unui proces responsabil de elaborare a politicilor publice devine inexistentă.

Garantarea drepturilor cetățenești și a dreptului femeilor rome la siguranță este influențată de prejudecățile cu care se confruntă minoritatea romă, cât și de faptul că femeile rome pot fi multiplu discriminate. Atunci când dimensiunea de gen se intersectează cu cea etnică, aplicarea principiului egalității de șanse în ceea ce privește accesul la diferitele servicii publice întâmpină noi provocări legate de prejudecățile etnice existente și de rasismul instituționalizat. Încrederea scăzută în serviciile de asistență socială și sănătate pot reprezenta motive pentru care femeile rome victime ale violenței nu apelează la adăposturile existente și la instituțiile abilitate. În calitate de femei, femeile minoritare trebuie să învingă valorile și normele patriarhale care există atât în propria lor cultură, cât și în cultura majoritară. În calitate de minoritare, ele trebuie să depășească granițele care le permit să internalizeze parțial normele și valorile culturii majoritare, în timp ce nu pot beneficia deplin de avantajele grupului majoritar¹². În contextul în care tensiunile existente între majoritari și minoritarii romi se acutizează printr-o alimentare continuă a imaginii "vinovatului", a "celuilalt", discursul abordat trebuie să țină cont de dimensiunea de gen și de cea etnică și să urmărească impactul diferit pe care deciziile politice îl vor avea asupra femeilor și bărbaților romi. Femeile rome care sunt victime ale violenței întâmpină bariere atât din partea societății per ansamblu, datorită atitudinilor sexiste și rasiste, cât și din partea comunității etnice, datorită atitudinilor sexiste interne. În acest sens, consider că fiind necesară o analiză mai aprofundată privind violența împotriva femeilor rome și modul în care statul protejează drepturile individuale ale cetățenilor.

Esențialismul de gen și esențialismul cultural

Uma Narayan atrage atenția asupra riscului de generalizare esențialistă a intereselor femeilor și a faptului că această generalizare tinde să reprezinte doar problemele femeilor privilegiate (în general albe, vestice, din clasa de mijloc) ca fiind "problemele tuturor femeilor". Aceste generalizări esențialiste contribuie la conturarea unor perspective teoretice și agende politice care elimină interesele unor grupuri diverse de femei marginalizate pe criteriul clasei, rasei, etniei și orientării sexuale¹³. Lipsa sensibilității față de diferitele grupuri de femei în ceea ce privește modul de abordare a problemei violenței împotriva femeilor în procesul de dezvoltare și implementare a politicilor publice indică o esențializare de gen care nu ține cont de diferențele specifice ale femeilor.

În același timp, evitarea esențialismului de gen se poate transforma într-un esențialism cultural prin etichetarea diferitelor culturi ca fiind "vestice" sau "non-vestice". Procesul de anihilare a diferențelor existente între femei și bărbați prin esențialismul de gen se aseamănă cu cel cultural prin omogenizarea intereselor femeilor în interiorul unei comunități¹⁴. Astfel, o analiză a fenomenului violenței împotriva femeilor rome presupune depășirea cadrului restrâns al esențialismului de gen, însă este important să echilibreze și esențialismul cultural. Apartenența femeilor rome la grupurile vulnerabile și vizibilitatea lor redusă în sfera publică contribuie la interpretarea problemelor cu care se confruntă prin prisma stereotipurilor care predomină în societate despre ele¹⁵. În cazul comunităților rome din România există tendința de a generaliza faptul că mariajele timpurii sunt specifice acestei minorități, chiar dacă nu sunt reprezentative pentru întreaga comunitate. Una dintre recomandările lui Narayan este faptul că feminismul trebuie să reziste esențialismului cultural, indicând pluralitatea internă, contestarea valorilor și schimbarea permanentă a practicilor în comunitățile din interiorul statelor-națiune¹⁶. În această idee, deși frecvența mariajelor timpurii în cazul comunităților de romi a scăzut semnificativ în ultimii ani, continuă să fie tratate ca fiind o problemă reprezentativă pentru minoritatea romă. O astfel de abordare nu face decât să dezvăluie prejudecățile culturale existente și să provoace respingerea intervențiilor care urmăresc combaterea subordonării femeilor, indiferent de apartenența lor etnică, dorită unei atitudini rasiste.

Dustin și Phillips afirmă că: "Faptul că femeile pot fi mai vulnerabile la coerciție sau la violență în interiorul unui grup cultural particular nu înseamnă că violența și coerciția sunt practici culturale"¹⁷. Atunci când persoanele externe unei comunități etnice, cum este cea romă, încearcă să fie sensibile la diferențele etnice, există posibilitatea ca anumite comportamente și atitudini să fie acceptate ca parte a culturii comunității minoritare ca o formă de respect față de aceste diferențe, însă toate acestea pot ascunde diferite tipuri de abuzuri asupra femeilor minoritare. În același timp, imaginea generalizată a femeilor rome oprimate permite perpetuarea imaginii negative asupra comunității rome. Pentru o limitare a abuzurilor atât față de femeile din interiorul unei comunități minoritare, dar și asupra comunității per ansamblu, consider ca este important ca discursul feminist central să înglobeze promovarea intereselor femeilor rome prin propria lor voce.

Integrarea dimensiunii de gen în cadrul politicilor, programelor și proiectelor publice va conduce către o îmbunătățire a serviciilor de siguranță oferite cetățenilor și o conștientizare a impactului diferit pe care aceste politici îl au, ieșind astfel din esențialismul de gen care nu ține cont de interesele diferite ale femeilor și bărbaților. Cu toate acestea, abordarea integratoare a dimensiunii de gen în procesul de realizare a politicilor publice

nu este însă suficientă pentru a asigura egalitatea de șanse. Prin integrarea simultană a dimensiunii de gen și a celei etnice în cadrul procesului de elaborare și implementare a politicilor privind siguranța cetățenilor vor putea fi identificate problemele specifice cu care se confruntă femeile rome, iar instituțiile statului vor putea anticipa implicațiile pe care le au programele adresate victimelor violenței în familie. Prin cunoașterea diferitelor nevoi de siguranță, instituțiile abilitate vor putea contribui la implementarea unor activități cu scopul de a elimina posibilele amenințări asupra drepturilor cetățenești ale femeilor rome, în special garantarea dreptului la siguranță.

Tensiunile create între abordările esențialiste și relativiste privind dimensiunile de gen și cele culturale sugerează o abordare centrată pe drepturile individuale, dar care să țină cont de diferențele existente într-un grup divers de femei. Astfel, provocarea constă în modul în care se păstrează sensibilitatea față de diferențele culturale, în timp ce sunt promovate drepturile tuturor persoanelor, nu doar a unora dintre ele.

Multiculturalismul și feminismul

Critica feministă a lui Susan Moller Okin adresată teoriei multiculturaliste a lui Kymlicka aduce în discuție modul în care sunt valorizate drepturile individuale și cele colective și consideră că autonomia individuală trebuie respectată cu orice preț. În timp ce Kymlicka este de părere că drepturile colective contribuie la diminuarea decalajelor existente între comunitatea majoritară și cea minoritară, Okin consideră dificilă înțelegerea nevoile colective ca grup și în același timp respectarea drepturilor individuale ale membrilor săi. Protecția minorităților din punct de vedere al drepturilor colective, nu numai al celor individuale poate pune femeile într-o poziție dezavantajată și poate perpetua inegalitățile față de bărbați¹⁸. Diferența de abordare între cele două teorii se concretizează prin faptul că, în cazurile de violență împotriva femeilor minoritare, există o reacție slabă din partea instituțiilor statului (reprezentative pentru majoritate) în ceea ce privește intervenția în comunitățile minoritare.

Menținerea delimitărilor culturale între diferitele comunități poate conduce la răspunsuri particularizate din partea sistemului de justiție și la discriminarea și oprimarea femeilor minoritare¹⁹. Ținând cont de identitățile multiple ale oamenilor, nu se poate vorbi despre interesele femeilor ca fiind omogene și nici nu se poate impune un „bine” standardizat tuturor femeilor și indiferent față de diferențele culturale existente. În efortul greșit de a înțelege violența ca un produs al tradiției „altor” culturi, se pierde din vedere faptul că „oasele rupte sunt la fel de dureroase indiferent de cultură și crima este crimă indiferent de locul în care te-ai născut și de relația dintre agresor și victimă”²⁰. Violența împotriva femeilor minoritare trebuie prevenită cu orice preț, chiar dacă pentru o parte din membrii comunităților minoritare poate reprezenta un subiect secundar ce poate aștepta amânare până sunt rezolvate problemele ce afectează întreaga comunitate și nu numai jumătate din ea.

Relația dintre dimensiunea de gen și cea culturală este influențată de interacțiunile dintre cultura majoritară și cea minoritară care poate contribui uneori la întărirea ierarhiei dintre sexe²¹. Intoleranța față de violența împotriva femeilor ar trebui să existe indiferent de apartenența etnică, iar o acceptare tacită a fenomenului ca fiind o modalitate de respectare a diferențelor culturale nu face decât să pună în pericol viețile victimelor violenței.

Pe fondul creșterii gradului de naționalism și xenofobie atât în vestul Europei, cât și

În statele post-comuniste, atenția trebuie îndreptată către modul în care poliția își desfășoară activitatea în comunități, precum și asupra culturalizării violenței²². Relațiile dintre comunitățile majoritare și cele minoritare influențează modul în care poliția răspunde violenței împotriva femeilor, iar răspunsurile percepute de membrii comunităților minoritare sunt influențate de discursul multicultural. Astfel, Adelman, Erez și Shalhoub-Kevorkian identifică cinci teme centrale privind culturalizarea violenței împotriva femeilor minoritare:

- **Violența ca atribut cultural.** Violența împotriva femeilor din cadrul unei comunități minoritare este văzută de comunitatea majoritară drept un atribut cultural și nu o expresie a dominației masculine.

- **Normalizarea violenței.** Oferă culturii majoritare justificare pentru predominarea violenței, precum și pentru slaba combatere a acesteia de către poliție. Abuzurile împotriva femeilor minoritare sunt văzute ca fiind normale pentru "acest tip de oameni".

- **Tratamentul diferențiat al victimelor.** Normalizarea violenței caracterizează violența împotriva femeilor minoritare drept un act de normalitate, iar împotriva femeilor majoritare un act deviant, fapt ce conduce la tratamentul diferențiat al victimelor violenței. Astfel, poliția joacă un rol determinant în stabilirea legitimității victimei sau agresorului.

- **Pentru propriul ei bine.** "Sensibilitatea față de dimensiunea culturală" poate reprezenta o justificare acceptabilă pentru ca poliția să nu intervină. Cele trei autoare fac o paralelă între poziția adoptată de adulți față de copii și faptul că autoritățile consideră lipsa intervenției în cazurile de violență împotriva femeilor minoritare o atitudine instituțională care urmărește propriul lor bine (al femeilor), ținând cont de poziția lor culturală.

- **Legătura dublă dintre "rasismul de gen" și "sexismul rasial".** Femeile minoritare sunt subiectul rasismului și sexismului în cultura majoritară, dar și subiect al sexismului în propria lor comunitate. Când sunt abuzate, femeile minoritare trebuie "să aleagă" între a expune cazul de violență, situației în care sunt percepute de comunitatea lor ca trădătoare, sau a face o plângere la poliție cu riscul de a întări stereotipurile existente și de a exacerba rasismul față de propria lor comunitate.

Multiculturalismul poate deveni un mecanism de culturalizare a violenței împotriva femeilor minoritare care permite reiterarea perspectivelor privind inferioritatea culturilor "celorlalți". Ca urmare, violența împotriva femeilor minoritare este minimalizată și acceptată tacit, în timp ce prejudecățile legate de gen și etnie/rasă determină rutinarea intervențiilor instituțiilor de control social, cu acceptul comunității majoritare, dar și al celor minoritare²³. Kimberle Crenshaw introduce teoria intersecționalității în analiza violenței împotriva femeilor pentru a putea înțelege mai bine cum unele femei trăiesc în același timp diferite tipuri de opresiune, cum ar fi violența de gen, de clasă, etnică sau rasială. Autoarea argumentează că interesele de grup ignoră frecvent diferențele din interiorul grupului care conturează modurile în care femeile experimentează violența. O critică adusă eforturilor de a introduce pe agenda publică interesele femeilor și interesele minorităților este faptul că aceste eforturi au fost făcute de pe poziții diferite, ca și când nu ar avea nici o legătură între ele. Astfel, experiențele femeilor minoritare în cazurile de violență nu sunt reprezentate nici la nivelul discursului feminist, nici al celui antirasist²⁴. Promovarea intereselor femeilor, fără a ține cont de diferențele etnice, nu face decât să mențină subordonarea persoanelor minoritare, în timp ce o agendă pentru eliminarea rasismului care nu ține cont și de relațiile patriarhale existente, va reproduce subordonarea femeilor. Crenshaw consideră că respingerea intervenției instituțiilor statului de către comunitățile etnice este produsul dorinței acestora de a crea o lume privată lipsită de prejudecățile rasiste din in-

teriorul societății, însă acest spațiu privat împiedică femeile minoritare agresate să caute ajutor²⁵. Numărul mare de comunități compacte de romi, existente ca urmare a segregării acestora de către comunitatea majoritară, reprezintă un argument în plus pentru teoria lui Kimberle Creshaw privind construcția unei lumi private și libere de presiunile rasiste. Delimitarea celor două comunități era atât de puternic conturată încât, la începutul anilor 1990 în multe dintre aceste comunități se putea intra doar cu acordul liderului local. Într-un astfel de context, mecanismele de combatere a violenței împotriva femeilor minoritare erau minimale, păstrându-se o diferențiere puternică între „noi” și „ei”.

Abordarea teoreticienii Yuval-Davis pune accentul pe intersecția dintre gen, etnie și naționalitate și argumentează faptul că oamenii sunt membri ai multiplelor comunități sociale și politice. Diferențele sociale indică diferitele raporturi de putere și trebuie analizate pe diferite nivele analitice, nivele structurale și individuale ale identităților și experiențelor²⁶. Din punctul de vedere al lui Ann Phoenix, o abordare intersecțională este importantă pentru a putea înțelege relațiile sociale deoarece toți oamenii aparțin simultan mai multor categorii localizate istoric și geografic de-a lungul timpului²⁷. Procesul de implementare a politicilor privind combaterea violenței în familie dezvăluie măsura în care diferențele etnice și de gen sunt luate în considerare pentru a răspunde intereselor diverse ale cetățenilor. Katalin Fábán argumentează că preferința societăților post-comuniste pentru conceptul de violență în familie în locul celui de violență împotriva femeilor reprezintă o respingere față de transformarea unui status quo al relațiilor de putere precedente și o reticentă față de intervenția statului în mediul privat²⁸. În acest fel, statul neagă diferențele de gen existente și mai ales faptul că violența este un fenomen feminizat.

Termenul de violență în familie restrânge cu mult definiția violenței împotriva femeilor deoarece se limitează nu numai prin faptul că se referă la persoane care locuiesc în aceeași casă, dar trebuie să fie și rude până la gradul al treilea. Cadrul legal oferă o definiție restrictivă a membrului de familie, excluzând relațiile de logodnă, prietenie și uniune consensuală, precum și cazurile în care agresorul este fostul soț sau ruda apropiată care locuiește separat. Impactul pe care această definiție restrictivă îl are asupra victimelor violenței variază în funcție de apartenența etnică a acestora. Conform ultimului recensământ al populației, 3,73% dintre femeile din România trăiau în uniune consensuală, însă starea civilă diferă în funcție de etnie:

„Diferența procentuală semnificativă în cazul femeilor de etnie romă (19.14%) față de media pe țară (3.73%) evidențiază faptul că există o probabilitate mult mai mare ca aceste femei să întâmpine dificultăți în a beneficia de prevederile legale în cazul în care sunt victime ale violenței în familie”.

Cu mici excepții, datele statistice oficiale privind violența împotriva femeilor din România nu iau în considerare nici dimensiunea de gen și nici dimensiunea etnică, iar procesul de colectare a datelor exclude numeroase cazuri de violență împotriva femeilor, subestimând astfel amploarea fenomenului violenței. Multe dintre instituțiile care se ocupă de strângerea datelor nu au în vedere diferențele de gen, în cele mai multe cazuri datele nefiind dezagregate pe sexe. Până în prezent, nu există date care să indice violența împotriva femeilor minoritare, dimensiunea etnică lipsind cu desăvârșire din procesul de colectare. Este important de analizat modul în care „cultura” și „comunitatea” pot reprezenta elemente prin care abuzatorii justifică violența împotriva femeilor, dar și modul în care poliția reacționează diferit în funcție de aceste elemente²⁹. Lipsa indicatorilor care să prezinte o imagine mai veridică a violenței împotriva femeilor confirmă instituțiilor abilitate

faptul că nu exclud accesul nimănui la serviciile de siguranță.

Conform lui Violet Barriteu (2008, p. 21), atunci când bărbații suferă în urma unor măsuri de austeritate economică, pierderii locului de muncă sau a reducerii venitului, incidența violenței împotriva femeilor crește. În România, "măsurile de contracarare a crizei economice prin diminuarea cheltuielilor bugetare au condus la desființarea instituțiilor cu rol central în combaterea violenței împotriva femeilor, fapt ce limitează gradul de protecție acordat victimelor violenței"³⁰. Astfel, în anul 2009, doar 2,5% din numărul total al victimelor violenței ar fi putut beneficia de un loc în adăpost, iar în anul 2011 în 8 județe din țară nu exista nici un adăpost pentru persoanele agresate. În anul 2010 existau la nivel național în adăposturi numai 556 de locuri pentru victimele adulte plus copiii acestora. Luând în considerare cele 12.461 de cazuri de violență în familie înregistrate în anul 2009 de ANPF, doar 4,46% dintre victime ar fi putut beneficia de adăpost³¹. Procentul victimelor femei care aveau un venit sub salariul minim pe economie în anul 2010 este mai mare de 65% iar victimele al căror venit se încadra între salariul minim și salariul mediu pe economie reprezentau un procent de aproape 35%³². Aceste procente indică a dependență economică a victimelor față de agresori, fapt ce reprezintă o barieră în plus pentru ca victimele violenței în familie să poată părăsi domiciliul comun.

Conform Recensământului populației și locuințelor din 2001, aproximativ 61% dintre etnicii romi locuiau în mediul rural. Femeile din rural, atât rome, cât și nerome, împărtășesc percepții patriarhale privind familia și dețin valori religioase puternice. De asemenea, în mediul rural există obstacole de ordin logistic, cum ar fi lipsa adăposturilor în localitatea de reședință, a unui adăpost în cel mai apropiat oraș sau la nivelul județului respectiv. Poziționarea locuinței într-o zonă izolată poate reprezenta un factor în plus în calea identificării posibilelor cazuri de violență și limitarea accesului victimelor violenței la serviciile de siguranță. Toate aceste aspecte contribuie la scăderea numărului de cazuri de violență raportate în mediul rural.

Pentru ca serviciile oferite de forțele de ordine publică să își îndeplinească obiectivele privind siguranța cetățenilor trebuie luate în considerare în primul rând aspectele care identifică grupurile vulnerabile în cadrul comunității, între acestea femeile rome ocupând un loc aparte. Atât în spațiul public cât și în relația cu autoritățile locale, precum și în ceea ce privește accesul la educație și sănătate, în cazul femeilor rome există un risc crescut de discriminare, dimensiunea etnică reprezentând un criteriu principal care contribuie la creșterea vulnerabilității femeilor rome în orice arie a vieții sociale sau economice³³. Ținând cont de faptul că femeile și bărbații întâmpină nevoi diferite în ceea ce privește siguranța lor și sunt afectați de violență și discriminare în moduri și grade diferite, este important ca în elaborarea și implementarea programelor și proiectelor ce vizează securitatea cetățenilor să se ia în considerare dimensiunea de gen și dimensiunea etnică, în special în cazul minorității rome datorită riscului ridicat de discriminare.

Sensibilizarea personalului din instituțiile care au un rol în combaterea violenței cu privire la diferențele culturale existente, precum și implicarea unor voluntari din rândul minorităților pot reprezenta puncte de legătură între femeile minoritare și instituțiile abilitate. Una dintre criticile feministe aduse liberalismului este faptul că lipsa intervenției statului în viața privată poate conduce la abuzuri în interiorul familiei, cum este violența domestică, ignorând astfel drepturile individuale în favoarea celor colective³⁴. Violența în familie este o experiență preponderent feminină și trebuie prioritizată pe agenda feminismului liberal privind respectarea drepturilor individuale.

Relațiile patriarhale sunt menținute și reproduse de instituțiile statului prin intervenția scăzută în cazurile de violență împotriva femeilor rome precum și prin întărirea prejudecăților negative referitoare la minoritatea romă ca urmare a culturalizării violenței. Mihaela Miroiu consideră că „indiferent de diversitatea abordărilor feministe și de diversitatea intereselor femeilor, problema dreptății în sfera publică și în cea privată reprezintă un interes general care transcende diferențele”³⁵. Violența împotriva femeilor rome reprezintă un subiect ce trebuie adus în dezbaterile publice, fiind marginalizat atât de comunitatea romă, cât și de întreaga societate. Consider că un dialog cultural bazat pe respectul pentru diferențele etnice și pe respingerea oricărei forme de inegalitate va permite promovarea intereselor femeilor rome pe o agendă comună discursului feminist și al celui antirasist.

Politicile publice privind combaterea violenței asupra femeilor trebuie să fie sensibile la interesele multiple ale femeilor rome astfel încât acestea să poată beneficia în aceeași măsură de serviciile oferite de instituțiile abilitate. Integrarea dimensiunii de gen și a dimensiunii etnice în implementarea activităților privind siguranța publică va contribui la creșterea conștientizării diversității cetățenilor și a identităților lor multiple. Personalul din cadrul forțelor de ordine publică trebuie în primul rând să asigure accesul femeilor rome la serviciile de siguranță pentru a putea combate fenomenul violenței de gen. Datorită faptului că femeile rome fac parte din grupurile vulnerabile la excluziune socială, posibilitatea ca victimele violenței de gen să depășească situația în care se află este redusă. Pentru a putea contracara tipurile de violență cu care se confruntă femeile rome este necesar ca actorii instituționali ce asigură accesul la serviciile de siguranță să țină cont de cele două dimensiuni, cea etnică și de gen. Sensibilizarea personalului din structurile de poliție și jandarmerie cu privire la discriminarea multiplă, discriminarea de gen și cea etnică va deține un aport important în schimbarea atitudinilor față de femeile rome și va îmbunătăți modul de raportare dintre forțele de ordine publică și femeile rome.

Instituțiile de combatere a violenței împotriva femeilor trebuie să țină cont de diversitatea membrilor întregii comunități, precum și de nevoile diferite de securitate. Este important ca personalul responsabil cu design-ul, implementarea, monitorizarea și evaluarea politicilor și programelor privind serviciile de siguranță și ordine publică să urmeze cursuri de perfecționare care să implice creșterea conștientizării problemelor de gen și a problemelor specifice minorității rome. Pentru integrarea dimensiunii de gen și a dimensiunii etnice sunt necesare desfășurarea unei analize a impactului de gen și a impactului din punct de vedere etnic a politicilor de siguranță publică și monitorizarea impactului în implementarea și evaluarea acestor politici. Un alt aspect important se referă la revizuirea cadrelor legale privind egalitatea de gen și egalitatea de șanse în ceea ce privește siguranța publică pentru a fi permanent în concordanță cu legile naționale, europene și internaționale. Existența unor structuri de ordine publică sensibile la dimensiunea de gen și la dimensiunea etnică va contribui la împuternicirea credibilității și legitimității serviciilor, reprezentând totodată un indicator al guvernării democratice.

Egalitatea de șanse implică și accesul egal la bunurile și serviciile publice, precum și luarea în considerare a nevoilor diferite ale persoanelor și tratamentul egal al acestora: “Prima îndatorire a statului este aceea de a-i asigura individului exercitarea drepturilor sale, cele fundamentale fiind libertatea, proprietatea și căutarea fericirii”³⁶. Ținând cont de intersecționalitate dimensiunii etnice cu cea de gen în implementarea politicilor publice, riscul de a universaliza interesele cetățenilor este limitat. Din perspectiva feminismului

liberal, statul trebuie să asigure egalitatea de șanse indivizilor și își propune o transformare a societății prin extinderea respectării drepturilor cetățenești în interiorul grupurilor marginalizate.

Nu putem omogeniza interesele femeilor rome tocmai datorită faptului că există numeroase diferențe între acestea în funcție de identitățile lor multiple. În comunitățile rome tradiționale putem vorbi de un patriarhat mai accentuat față de comunitățile netradiționale, însă la fel de bine putem vorbi de valorile patriarhale larg răsândite și rolurile de gen bine stabilite în cazul femeilor românce din mediul rural. În acest sens cred că este necesară o analiză a percepțiilor asupra violenței atât în cazul femeilor rome, cât și în cazul femeilor românce, care să ofere o imagine mai veridică a diferențelor și asemănarilor dintre aceste comunități. În același timp, femeile rome invizibile pot percepe violența diferit și pot întâmpina alte tipuri de dificultăți față de femeile descrise mai sus. Multe dintre aceste femei își ascund identitatea etnică tocmai pentru a se proteja de presiunile rasiste existente în societatea românească, însă există o probabilitate scăzută ca femeile invizibile ca rome rome invizibile să apeleze la instituțiile publice în cazuri de violență împotriva femeilor pe fondul lipsei de reprezentări a intereselor acestora. În contextul unui proces de reconstrucție identitară a culturii rome cred că introducerea în dezbaterile publice a fenomenului violenței împotriva femeilor rome ar putea reprezenta un prim pas către limitarea esențialismului de gen.

Consider că o analiză a violenței împotriva femeilor minoritare, într-o comunitate diversă precum cea romă, realizată din perspectiva feminismului liberal, va pune accentul pe drepturile individuale și va include în dezbaterile publice interesele femeilor în calitate de minoritate etnică. Un asemenea demers presupune depășirea cadrului restrâns al esențialismului de gen, însă la fel de importantă este și ieșirea din esențialismul cultural. Diversitatea comunităților de romi și a tradițiilor existente implică o astfel de abordare care să fie sensibilă atât la dimensiunea de gen, cât și la cea etnică.

Note

1 Beneficiar al Proiectului "Construcția și implementarea unui program doctoral inovator interdisciplinar cu privire la problematica romilor" cofinanțat de UE prin Fondul Social European, Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

2 Hanish, 1970.

3 Brownmiller, 1975; Dworkin, 1981; Russel, 1975.

4 Kelly, 1988; Bourdieu, 1998.

5 Adelman et al, 2003; European Roma Rights Center, 2011; Fong, 2010; Marsh, 1993; West, 1999.

6 Oprea, 2003.

7 Dustin and Phillips, 2008, p. 3.

8 Oprea, 2003, p.10.

9 Dustin and Phillips, 2008, p. 26.

10 Adelman et al, 2003, p. 108.

11 Băluță et al, 2007, p. 142.

12 Abraham, 2000, p. 453.

13 Narayan, 1998, p. 86.

14 *Ibid*, 88.

15 Gheorghe, 2010, p. 39.

- 16 Narayan, 1998, p. 102.
- 17 Dustin and Phillips, 2008, p. 27.
- 18 Okin, 1999, p. 2.
- 19 Adelman et all, 2003, p. 108.
- 20 Espin, 2010, p. 13.
- 21 Song, 2008, p. 478.
- 22 Adelman et all, 2003, p. 111.
- 23 *Ibid*, 125.
- 24 Crenshaw, 1993, p. 1242.
- 25 *Ibid*, 1257.
- 26 SYuval-Davis apud. Siim, 2008, p. 11.
- 27 Phonix, 2006, p. 28.
- 28 Fábián, 2010, p.20.
- 29 Adelman et all, 2003, p. 109.
- 30 Băluță et all, 2011, în curs de publicare.
- 31 *Ibid*, 2011, în curs de publicare.
- 32 Buletin statistic în domeniul protecției familiei, 2010, p. 3.
- 33 Grünberg, 2008, p.141.
- 34 Okin apud. Miroiu, 2004, p. 113.
- 35 Miroiu, 2004, p. 119.
- 36 *Ibid*, 2004, p. 88.

Bibliografie

- Abraham, M., 2000, *Speaking the unspeakable: Marital violence among South Asian immigrants in the United States*, New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press.
- Adelman, Erez, Shalhoub-Kevorkian, 2003, Policing Violence Against Minority Women in Multicultural Societies: "Community" and the Politics of Exclusion*, *Police & Society*, Nr. 7, 105-133.
- Barriteau, V., 2008, "Coming, coming, coming home": Applying Anna Jónasdóttir's theory of "Love Power" to theorizing sexuality and power in Caribbean gender relations, GEXcel Work in Progress Report. Volume III: Gender, Sexuality and Global Change. Sweden: Linköping University and Örebro University.
- Băluță, Bragă, Iancu, 2011, *Impactul crizei economice asupra femeilor*, UNDP, Editura Maiko, în curs de publicare.
- Băluță, Dragolea, Iancu, 2007, *Parteneri egali. Competitori egali*, Editura Maiko, București.
- Dustin, Phillips, 2008, Whose agenda is it?: abuses of women and abuses of 'culture' in Britain, *Ethnicities*, Nr. 8 (3). 405-424.
- Espin, 2010, Is Domestic Violence a cultural tradition?...and other questions about gender and migration, Viena, U.S Embassy.
- Gheorghe, Carmen, 2010, *Privește-mă așa cum sunt. Cuvinte și imagini ale femeilor rome*, Editura Timișoara, București.
- Grünberg, Laura (coord.), 2008, Discriminarea multiplă în România, Societatea de Analize Feministe AnA, București.
- Fabian, K., (Ed.), 2010, *Domestic Violence in Postcommunist States. Local Activism, National Policies and Global Forces*, Indiana, Indiana University Press.
- Miroiu, M., 2004, *Drumul catre Autonomie. Teorii Politice Feministe*, Polirom, Iași.

- Narayan, U., 1998, *Essence of Culture and a Sense of History: A Feminist Critique of Cultural Essentialism*, *Hypathia*, Vol. 13, Nr. 2, p. 86-105.
- Okin, S., 1999, *Is Multiculturalism Bad for Women?*, Princeton: Princeton University Press.
- Oprea, A., 2003, *Re-envisioning Social Justice from the Ground Up: Including the Experiences of Romani Women*, *Essex Human Rights Review*, Vol. 1, Nr. 1, p. 29-39.
- Phoenix, A., 2006, *Interrigating intersectionality: Productive ways of theorising multiple positioning*, *Kvinder, Køn og Forskning*.
- Phillips, A., 2008, *Multiculturalism without culture*, Princeton: Princeton University Press.
- Song, S., 2005, *Majority Norms, Multiculturalism, and Gender Equality in The American political Science Review*, Vol. 99, Nr. 4, pp. 473-489.
- Yuval-Davis, N., 1993, *Women, Ethnicity and Empowerment*, *Working Paper Series No. 151*.
- Whitmar, L., 2010, "That's How Marriage Is": An Ethnographic Study of Intimate Partner Violence Against Women in Lambayeque, Peru, Center for International Studies of Ohio University.